

Mange utfordringer for karelsk kultur og språk

Pekka Zaikov

Karelerne bor i den Karelske Republikken i de nordvestlige delene av Russland, dessuten i områdene rundt Tver, St. Petersburg og Murmansk. De utgjør nærmere 120 000 mennesker. Også i Finland bor det en del karelere etter innvandring i forskjellige perioder. Det karelske språket tilhører den østersjøfinske grein av den finsk-ugriske språkgruppa. I dag er karelsk et truet språk. Her vil jeg med et historisk perspektiv se på bakgrunn og årsaker til at språket er havnet i denne stillingen.

Sovjet-tidens språkpolitikk i Karelen.

Situasjonen for karelsk kultur og språk er et resultat av Sovjetsamveldets nasjonalitetspolitikk. Det er et paradoks at mens det ble talt om alle folks språklige og kulturelle likeverd, ble det i virkeligheten utviklet en fellessovjetisk kultur, som bare skulle ha ett språk i hele landet, russisk. Det ble tatt i bruk harde ideologiske sanksjoner, og følgen var at de andre folkenes kulturer og språk fikk innsnevret bruksområdene sine og til slutt bare fungerte innen familien. Minoritetenes kulturer ble tatt fram bare til store fester, når man måtte vise at man brydde seg om dem. Denne dobbeltmoralen bestemte også hvordan makthaverne forholdt seg til karelerne, så tallet på karelere minket stadig. Det skal riktignok sies at mellom 1835 og 1939 økte tallet fra 171 000 til 250 000 mennesker. I denne perioden utviklet

karelsk kultur og språk seg under naturlige forhold i de karelske bygdene. Karelerne var stort sett enspråklige, om enn noen få, oftest menn, også kunne russisk. I 1959 ble tallet på karelere beregnet til 190 000 og i dag litt under 120 000. Den karelske befolkningen har altså år for år i stadig større grad gått over til å snakke russisk. I den vestligste delen av området, dvs. i den Karelske Republikken, regnet man i 1920-åra med at det var 108 000 karelere, mens det i dag bare er 65 000 av innbyggerne som kaller seg karelere, og av disse sier bare halvparten at de har karelsk som morsmål.

I Tver-Karelen skjedde assimilasjonen enda raskere. I 1920-åra bodde det 140 000 karelere der (56% av alle karelerne i Sovjetsamveldet). I 1979 var det bare 22 prosent igjen av dem (Virtaranta 1986:12) og i dag bare 23 000 (ca. 16 %). Mange forskere mener likevel at det bør være flere karelere der enn offisielle tall forteller. I 1930-åra ble det i Tver-Karelen i fem år undervist i karelsk morsmål i skolen, for eksempel ble det i 1931 undervist i karelsk i 84 skoler. I den Karelske Republikken ble det på den tid ikke undervist i karelsk. (Golovkin 1998:39).

Den russiske revolusjonen endret i stor grad karelernes liv. I Kvitsjø-Karelen begynte det å komme fram tanker om at Karelen skulle skille lag med Russland og bli en selvstendig stat, og det ble arrangert møter som krevde

løsrivelse fra Russland. Regjerings sjefen V. Lenin sendte da Edvard Gylling¹ til Karelen for å skape en ny delstat i Russland under navnet Karelens Arbeiderkommune (fi. Karjalan Työväen Kommuuni). Den ble grunnlagt i 1920 og omfattet også de russiskspråklige områdene øst for Onega. I oktober 1920 ble det sluttet fred mellom Finland og Russland i Tartu og de to landa var enige om at ”det lokale språket (altså karelsk) skal være språk for forvaltning, lovgiving og skole”. Men dette viktige punktet, som kunne ha muliggjort en utvikling av karelsk språk og kultur, forble en papirparagraf. Ledelsen i Sovjet-Russland og Karelen gjorde i praksis aldri noe for å legge til rette for utvikling av det karelske språket under de nye forholda. Tvert i mot prøvde myndighetene i Karelen med alle midler å hindre at det ble laget et karelsk skriftspråk. Dette ble bl.a. begrunnet med at det karelske språket var for utviklet og hadde for store dialektforskjeller, og med den materielle nøden i kjølvannet av revolusjonen.

Makthavernes holdning til karelsk språk og kultur illustreres godt av den følgende resolusjon fra det første representantmøtet i det Felleskarelske Rådet (1921), der man sier at ”det russiske språket er kulturspråket for en stor del av karelerne” og at ”revitaliseringen av et karelsk skriftspråk er en uønsket og umulig oppgave” (Yleiskarjalaisten Neuvostonen 1. edustajakokous, 1990:224).

Når det først var blitt umulig å bruke karelsk, fikk de karelske barna russisk og delvis finsk som skolespråk. Kunnskap i finsk var, og er fortsatt, nødvendig for karelerne, Finland er vårt naboland og finsk vårt mest nærskylde språk. Men denne løsningen på språksspørsmålet ble en kraftig bremse for utviklingen av det

1. Edvard Otto Vilhelm Gylling (1881-1944).

Sosialdemokratisk politiker i Finland, flyktet til Sverige etter borgerkrigen, flyttet til Sovjetunionen i 1920. Avsatt i 1935, arrestert i 1937. Etter offisielle kilder døde Gylling i 1944, andre kilder sier han ble henrettet i 1940 eller 1938.

karelske språket og var med på å forme holdningene til det.

Det at finsk ble tatt opp som skriftspråk i Karelen ved sida av russisk, var snarere et politisk enn et kulturelt tiltak. Lenins og senere Stalins regjeringer nærret drømmen om ”verdensrevolusjonen”. Kommunistene håpet de skulle få se hele Fennoskandia som en sosialistisk stat. Karelens geopolitiske posisjon var viktig, for der ble det utdannet finsktalende agitatorer som siden ble sendt til Finland for å organisere undergrunnsarbeid. Til dette bidro også det at en del rødegardister hadde flyktet til Karelen etter borgerkrigen i Finland, og noen av dem hadde kommet med i forvaltningen. Av disse grunnene ble utvikling av karelsk språk erklært perspektivløs og skadelig. Paradoksalt nok ble altså det karelske språket, som var Kalevala-diktenes språk og av den grunn hadde hatt stor betydning for utviklingen av det finske skriftspråket, av representantmøtets medlemmer ikke ansett som egnet til å utvikle karelsk kultur.

Forholdene mellom Sovjetsamveldet og Finland tilspisset seg på slutten av 1930-tallet. Finske kommunister som hadde innvandret til Sovjetsamveldet, og likedan karelere, ble fengslet, skutt eller sendt til Sibir. Det finske språket ble nå erklært som borgerlig og til og med fascistisk.

Nå som det finske språket hadde mistet sin posisjon, begynte man å bli mer velvillig innstilt til karelsk. Det ble satt i gang forskning på det karelske språket og dets dialekter under ledelse av professor Dmitri Bubrikh. Han utgav i 1937 en karelsk grammatikk, og basert på den ble det skrevet grammatikker og lesebøker med det kyrilliske alfabetet (Beljakov 1934, Fortunatova 1938, Anisimov 1939). Dette kunstige skriftspråket kjentes fremmed for karelerne og det ble brukt i skolene bare halvannet års tid. På så kort tid rakk ikke dette skriftspråket å feste seg.

Morsmålsundervisningen opphørte ved

utbruddet av den andre verdenskrigen, for en del av den karelske befolkningen ble flyttet østover til russiske bygder der skolespråket bare var russisk. I åra etter krigen ble undervisning i karelsk språk ikke diskutert i det hele tatt. Karelen fikk mange russiskspråklige innflyttere fordi det ble startet skogsdrift i stor stil og det ble bygd nye fabrikker og vannkraftverk. Det ble stadig færre karelske bygder og karelerne begynte å assimileres i den russiskspråklige befolkningen. Russisk språk fikk en sterk stilling blant karelerne som et middel til å øke forståelsen mellom nasjonalitetene og til muligheten for utdanning. Det oppstod også en oppfatning av at kunnskap i karelsk var skadelig for tilegningen av det russiske språket.²

Etter den andre verdenskrigen ble Den Karelsk-Finske Sovjetrepublikken grunnlagt. Nå fikk ingermanlendere lov til å flytte til Karelen. En stor del av disse hadde vært tvangsflyttet til Sibir. I 1940 ble det igjen startet finskundervisning i karelske skoler. Også denne gang var karelerne passive i spørsmål omkring bevaring av karelsk kultur og språk.

I årene 1960-80 snakkes det i Sovjetunionen om dannelsen av et felles "sovjetfolk" som har som viktigste kjennemerke en felles sovjetkultur med sitt russiske språk. Denne ideologien påvirket i stor grad situasjonen for de små nasjonalitetenes språk og kultur. Russisk ble prestisjespråket. All undervisning i skolene og høyskolene foregikk utelukkende på russisk. I de karelske bygdene ble det snakket stadig mer russisk. I tillegg til dette kom utslettelsen av de såkalte perspektivløse byg-

dene³, og mange karelske landsbyer havnet i denne kategorien. I 1939 var det nærmere 3000 landsbyer i karelen, i 1989 bare 670. I den siste folketellingen oppgav bare halvparten av alle karelerne karelsk som sitt morsmål. Selv om de voksne ennå snakker karelsk temmelig godt, er barnas og de unges språkferdigheter svake. I beste fall forstår de språket uten å kunne snakke det. Ofte hører man at foreldrene snakker karelsk til barna sine, mens barna svarer på russisk.

Skriftspråk nødvendig

Den karelske befolkningen forstod likevel alltid at de hadde sitt eget morsmål som de fortsatte å bruke uansett. De karelske intellektuelle visste at en forutsetning for å bevare språket var å få etablert et skriftspråk som kunne brukes både i skolene og i andre undervisningsinstitusjoner. Etter at perestroikaens reformpolitikk hadde begynt, ble det i 1987 avholdt en konferanse i Petrozavodsk med navnet "Karjalaiset" (Karelerne). Der ble det besluttet å skape et karelsk skriftspråk i to varianter, den ene basert på den livviske (Olonets-karelske) hoveddialekten, den andre basert på 'egentlig' karelsk, nærmere bestemt på den kvitsjøkarelske dialekten. Disse to hoveddialektene dekker store deler av den Karelske Republikken. En slik løsning var nødvendig. Et enhetlig skriftspråk ville være fremmed for de fleste karelere, spesielt fordi den karelske identiteten mange steder var svak.

Karelsens folk er ennå ikke klar for en felles skriftspråksform. Tver-karelerne får undervisning med sine egne abc-bøker og lesebøker. Det har også vært framme en tanke om at i de nordligste delene av Karelen kan det undervises i det finske skriftspråket. De nordligste

2. Følgene av denne språkpolitikken vises også i folketellingene: i 1935 kunne 51 % av karelerne skrive bare russisk, 23 % russisk og finsk og 26 % bare finsk. Seinere, i 1959, oppgav 19 % av karelerne russisk som sitt morsmål. Denne russifiserte gruppa omfattet 10 % av befolkninga på landsbygda og 38 % av befolkninga i byene. I 1989 oppgav 28 % av karelerne russisk som sitt morsmål.

3. Perifere småsteder med dårlig veiforbindelse og vanskelig kommunikasjon kunne bli definert som "perspektivløse". Under Khrustsjov ble det bestemt at slike bygder skulle fraflyttes.

Arina 2006–2007

dialektene er de som ligger nærmest finsk. Men om det hadde vært så enkelt å vekke til live det karelske språket ved hjelp av det finske, så hadde det skjedd for lengst. Karelerne lærer seg gjerne finsk, men de bruker det ikke i hverdagen, men bare når de besøker Finland eller snakker med finner. Det er karelsk de oppfatter som sitt morsmål som de hører og snakker hjemme.

Framgang på 1990-tallet

I den Karelske Republikken ble det i begynnelsen av 1990-åra skrevet og trykket abc-bøker, lesebøker og ordbøker, dessuten begynte man å undervise i karelsk i skolene. I begynnelsen var det stor entusiasme for kultur- og språk-arbeidet blant lærerne og forskerne, og i løpet av de første seks åra steg antallet karelskstudenter fra 300 til 2500. I 1995 ble det undervist karelsk (kvitsjøkarelsk og livvisk) i 60 skoler for 2522 elever og i 50 barnehager for 1364 barn (jfr. Markianova 2000:13-22, Zaikov 1995:109-115 og 2000:23-30). Følgende tabell viser antall elever og skoler

Skoleår	skoler	elever
1989 – 1990	11	301
1992 – 1993	38	1181
1993 – 1994	55	1487
1994 – 1995	53	1577
1995 – 1996	60	2522
1996 – 1997	53	2205
1997 – 1998	57	2388
1998 – 1999	51	2159
1999 – 2000	56	2003
2000 – 2001	52	2149
2002 – 2003	52	1816
2003 – 2004	49	1824
2004 – 2005	53	2237
2005 – 2006	50	2156

Ved begge universitetene i området ble det opprettet institutt for karelsk språk, som begynte å utdanne kompetente lærere. Det ble startet en avis *Oma mua* ('Eget land') med liv-

visk og kvitsjøkarelsk som hovedspråk.⁴ Det begynte også å komme ut skjønnlitteratur på karelsk⁵ og det er oversatt religiøs litteratur og forskjellige fortellinger, og dikt er trykket i spaltene i de karelske avisene.

På det nasjonale teateret er det vist tre karelskspråklige skuespill. For ti år siden åpnet den første finsk-ugriske skolen i Petrozavodsk, der det undervises i finsk, karelsk og vepsisk. Det blir undervist i språk 3-4 timer i uka, og de nevnte språkene blir brukt i undervisningen også i andre fag.

Ny krise på slutten av 1990-tallet

Etter 1996 begynte litt etter litt en nedgang i tallet på skoler som underviste i karelsk, og i dag er tallet nede i 50. Nivået på undervisningen i en del skoler fyller ikke de krav som er stilt og en del lærere slutter å undervise i karelsk. Årsaken er øyensynlig at karelsk språk ennå ikke har fått noen offisiell status. Da den økonomiske situasjonen begynte å forverre seg, var det nettopp karelskundervisningen som ble redusert. En skoles rektor har full rett til å gjøre dette, og man kunne ikke redusere undervisningen i obligatoriske fag for alle. Bare rektors og læreres gode vilje kunne sikre undervisning i karelsk. Om den ikke er der, blir det ikke undervist i språket, enda det snakkes mye om undervisningens betydning for å bevare identiteten.

Situasjonen bekymrer først og fremst de karelske intellektuelle og lærerne. Vi har ennå ikke oppnådd en avgjørende vending i revi-

4. For fem år siden ble tidsskriftet delt i to: det ene, *Oma mua*, kommer ennå ut på livvisk, det andre, *Vienan Karjala*, på kvitsjøkarelsk.

5. For eksempel VI. Brendojev: Anusrandaine (1980), Hiilau huoli (1983), Kadajikko (1986), Sa olet armas (1989), Kylmil (1990), Runoja (1991); P. Lukin: Tuhkimus (1981), Mindäh kägöi kukkuu (1990), Iče minä (1996); Z. Dubinina: Silmykaivoine (1995); O. Mišina; Kuldaine ildu (1993), Ratoi (1996); P. Sem'onov: Ruadajat (1998); AI. Volkov: Pieni D'essoilu, diktsamlingen Omil pordahil (1999); Kuntijärvi: Yhessä ylettih (2001), V. Karakina: Rohkie tijani (2005).

taliseringsen. Ut fra egen erfaring vil jeg si at ferdighetene i karelsk språk blant universitetsstudentene blir dårligere år for år. Ofte kan studenten forstå språket, men snakker det bare så vidt. Oftest er det først på universitetet at interessen for morsmålet våkner og de begynner å snakke karelsk aktivt.

Problemet er at barna ikke har brukt språket aktivt i familien sin. I beste fall forstår de enkle setninger. På skolen er undervisningen i karelsk ennå dårlig organisert. Vanligvis blir det undervist i karelsk som fag bare et par timer i uka, på en del skoler bare en time. I etter andre skoler er undervisningen valgfri. Dessuten er det bare hvert fjerde karelske barn som får undervisning i karelsk.

Alt dette er mangfoldige ganger omtalt i avisene og på karelernes representantmøter, som blir avholdt en gang hvert femte år. Derfor begynte man innenfor rammene av det karelske undervisningsdepartementet å skissere den Karelske Republikkens finsk-ugriske skole. Konseptet ble utviklet i 2000 av den vepsiske språkforskeren Nina Zaitseva. Saksdokumentet ble godkjent i 1997 av en talsmann for den karelske regjeringen.⁶ Men på grunn av den økonomiske situasjonen i Russland ble det likevel umulig å realisere dette.

De karelske organisasjonene begynte å stille krav til undervisningsdepartementet om forbedring av undervisningen i karelsk, vepsisk og finsk i den Karelske Republikken. Resultatet var at regjeringens formann signerte en beslutning om forbedring i undervisningen i disse språka. Med støtte i dette dokumentet forsøkte man å få en forbedring i situasjonen, og en viss forbedring er det faktisk blitt: man har fått karelskundervisning i de skolene der

det ikke var slik undervisning, mange skoler har fått tittelen finsk-ugrisk skole og får da faste ekstratilskudd til undervisningen i karelsk og finsk språk osv. Likevel har heller ikke dette endret situasjonen merkbart. Fortsatt er det kretslederne og rektorene selv som bestemmer hvordan og hvor mye det skal undervises i karelsk.

Ingen støtte i lovverket

Det blir ikke noen avgjørende endring i situasjonen før karelsk språk får offisiell stilling i den Karelske Republikken. Derfor ble det lagt fram forslag til Karelens lovgivende forsamling om nye språklover som skulle likestille karelsk med russisk som offisielt språk. Parlamentet godkjente ikke dette lovforslaget. Seinerne behandlet det karelske parlamentet en ny grunnlov. Her ble det igjen foreslått et tillegg om karelsk som det andre offisielle språket i republikken vår, men parlamentet var også denne gang negativ til forslaget. Begrunnelserne var de samme i begge tilfeller: 1) karelsk er ennå ikke modent til å bli offisielt språk, 2) det trengs betydelige midler til å gjennomføre en slik reform og 3) dersom karelsk blir offisielt språk, kan det så splid mellom nasjonalitetene i republikken. Da den nye grunnloven ble behandlet, ble det publisert direkte provoserende artikler i de russiskspråklige avisene med nedsettende omtale av karelerne og deres språk og kultur. Spesielt aktive her var Zjirinovski-tilhengerne og kommunistene.

Den Nasjonale komiteen i regjeringen foreslår nå å ta opp til behandling en ny språklov, som omtaler såkalte regionale språk, som i Karelen skulle omfatte karelsk, finsk og vepsisk. Der blir det foreslått at det skal undervises i karelsk etter behov i de bygdene der det bor karelere. Jeg mener at det ikke er noen grunn til å kalle de språk som blir snakket i Karelen, regionale. Termen degraderer disse språkene i forhold til andre finsk-ugriske språk som er blitt løftet til offisielle språk ved siden av rus-

6. I følge dette skulle man kunne undervise i karelsk språk fire timer pr. uke i 1.-4. klasse; i karelsk grammatikk, litteratur og de finsk-ugriske folks historie 8 timer pr. uke. i 5.-9. klasse. 10. og 11. klasse skulle ha 2-6 timer pr. uke med karelsk språk og litteratur.

Arina 2006–2007

sisk, som for eksempel komisk (syrjensk), marisk (tsjeremissisk), mordvinsk og udmurtisk (votjakisk).

Reformen skulle finansieres gjennom kulturprogrammene. Forslaget er ikke godt, i budsjettet fins det vanligvis ikke penger til å finansiere programmene. Dersom karelsk var et offisielt språk, ville finansiering til undervisningen være selvsagt, for da ville språkundervisning alltid være en post i budsjettet. Vi må altså fortsatt arbeide for en språklov som gir karelsk offisiell stilling ved sida av russisk. Dersom det karelske språket dør ut i den Karelske Republikken, er det knapt noen grunn til å opprettholde en selvstendig republikk, Karelen kunne da like godt gjøres til et vanlig russisk område. Regjeringen i Russland har ambisjoner om å skape en unitær russisk stat uten etnisk-nasjonale delstater, der hele staten er fullstendig russiskspråklig. Slik ville nasjonalitetsspørsmåla dø av seg selv. Dette forstår man godt i de nasjonale statene, og der reiser det seg også en opposisjon for å bevare disse statene.

Praktiske forutsetninger for bevaring av karelsk kultur

Hva kan man gjøre for å bevare den karelske kulturen? For det første er det nødvendig å skaffe arbeidsplasser til landsbygda. For det andre må man opplyse folk om farene ved alkoholisbruk. I den Karelske republikken må det skapes en opinion mot alkoholbruk. For det tredje må man oppmuntre foreldrene til å snakke karelsk med barna.

De siste femten åra er situasjonen til en viss grad blitt bedre. Karelerne selv er positive til å bevare språket og kulturen. Stadig flere lærere underviser i karelsk. Det gir glede og håp. I Kalevala (Uhtua) er det startet språkreib⁷, der man snakker karelsk sammen med barna fra morgentil kveld. Disse barna vil beherske morsmålet bedre enn de andre når de begynner på skolen. Foreldrene deres håper at også

de selv kan få undervisning i karelsk slik at de kan snakke sitt eget språk sammen med barna. For disse er det også arrangert språkkurs (se også Zaikov 2005:461-467).

Betydningen av organisert virksomhet

Karelernes viktigste interesseorganisasjon er Karjalan Rahvahan Liitto ("Karelsk folkeforbund" KRL) som ble grunnlagt i mai 1989. Forbundets mål er å bevare og utvikle karelsk kultur og språk, oppdra ungdommen til respekt for karelsk kultur og språk, forske på og spre kunnskap om det karelske folkets fortid og nåtid, og å være med på å løse problem som angår det karelske folket.

Allerede første året startet vi i forbundet det karelskspråklige koret "Oma pajo", som begynte å samle og framføre ekte karelske sanger. Koret har nå 50 medlemmer. Korets virksomhet har hatt stor betydning og i dag er det i Karelen mange karelskspråklige sangkor og folkloregrupper som framfører både tradisjonelle og selvskevne sanger. I livviske, lydiske og til dels sentralkarelske områder har russisk sang begynt å fortrenge karelsk, og slik forsvinner karelsk sangtradisjon litt etter litt. Denne situasjonen er oppstått fordi karelsk språk ikke har hatt noen status på lang tid. Men akkurat nå er det i gang et prosjekt for å lage nye sangbøker med karelskspråklige sanger fra de siste tjue åra.

7. Et **språkreib** er et barnehagetilbud for barn fra språklige minoriteter. Ideen kommer fra maoriene på New Zealand som bl.a. gjennom språkreib på kort tid har tatt sitt morsmål tilbake. I et språkreib brukes bare minoritetsspråket. Barna kommer fra familier hvor en av foreldrene eller besteforeldrene behersker minoritetsspråket, men hvor det likevel er majoritetsspråket som blir brukt i samvær med barna. Allerede fra første dag i språkreibet benyttes kun minoritetsspråket uansett om barna forstår det eller ei. Formålet er å få funksjonelt tospråklige barn og oppnå bevissthet om røtter og kultur. (<http://www.finsk.no/vgs/karelia2/norsk/spraakreibN.htm>)

I 1993 ble den første finsk-ugriske skolen startet i Petrozavodsk etter initiativ fra de tre foreningene KRL, Ingermansk forbund (Inkerin liitto) og Vepsisk kulturforening (Vepsän kulttuuriseura). På skolen, som nylig er oppkalt etter Elias Lönnrot, blir det undervist i finsk, karelsk og vepsisk. I en del fag, som musikk, naturfag, historie og kroppøving, foregår undervisningen på disse språka. Også de kommende lærerne på universitetet i Petrozavodsk får praksis på denne skolen, og i skolens lokaler arrangerer vi karelske fester og forskjellige møter. Lærerne er med på å lage nye skolebøker og program.

I 1990 tok KRL sammen med Vepsisk kulturforening initiativ til å opprette et institutt for vepsisk og karelsk språk ved universitetet i Petrozavodsk. I dag har instituttet sju lærere, og over hundre studenter har karelsk og vepsisk språk som sitt hovedfag. De som er uteksaminerte fra universitetet fungerer som lærere. De arbeider også som skolelærere, som redaktører i aviser, radio og fjernsyn, som eksperter på kulturlivet og som tolker. Universitetet har også arrangert videregående studier og de beste studentene gjør forskningsarbeid innenfor finsk, karelsk og vepsisk språk. Senere ble det også startet et institutt for vepsisk og karelsk språk på Pedagogisk universitet.

Lærerne fra begge universitet holder hver sommer ukeslange språkkurs, hovedsakelig for karelsklærere og barnehagenes førskolelærere. Også karelere som bor i Finland er blitt interessert i disse kursene. Det er viktig at disse kursene blir avholdt i karelske landsbyer der ekte karelsk kultur er levende.

I Petrozavodsk er det startet en litteraturforening (Karjalaine sana - Det karelske ordet) som utgir karelskspråklig litteratur. Det er kommet en hel del bøker med fortellinger og dikt, de siste åra er det utgitt over tjue bøker.

Karelsk folkeforbund har startet avdelinger i mange karelske landsbyer. I dag er det avdelinger i Uhtua (Kalevala), Kostamus,

Kiestinki, Pääjärvi, Kemi, Paatene, Muujärvi (Mujejärvi), Karhumäki, Sekee (Segeža), Prääsä, Jessoila, Kotkatjärvi ja Nuosjärvi (Nuožjärvi). Medlemsforeningene er rett nok ikke store, medlemstallet ligger oftest rundt 20 – 30, men deres virksomhet er viktig. De arrangerer karelskspråklige kveldssammenkomster og tradisjonelle kirkelige fester.

Etter initiativ av Uhtua-foreningen (Uhtuan seura) i Finland har det i flere år vært drevet språkveir i Uhtua. Dette har svært stor betydning for revitaliseringen av språket. Aktiviteten er basert på at man utelukkende snakker karelsk sammen med barna. I begynnelsen var det visse problem, men etter hvert er situasjonen snudd fullstendig om. I språkveiret lærer barna gjennom leiken enkle setninger som de trenger i hverdagen. Seinere lærer de dikt og fortellinger. Etterhvert har foreldre som ikke har kunnet karelsk skikkelig, henvendt seg til barnehagen og spurt om de kunne arrangere noen form for karelskkurs også for dem. Aktiviteten i språkveiret i Uhtua har fått god respons og nå ønsker mange andre barnehager å begynne med liknende aktiviteter. Men det karelske undervisningsdepartementet er ikke interessert i språkveir og ønsker ikke å utvide aktiviteten til nye barnehager. Også finansieringen er et problem.

For et år siden begynte KRL med et nytt prosjekt. Fordi vi har sett at i unge familier er det sjelden mors språk som blir overført til barnet, begynte vi å tenke på å starte et karelsk dokketeater. Studenter og lærere ved universitetet satte seg i sving og dannet en gruppe på 16 personer som under ledelse av en erfaren regissør begynte å øve inn det første skuespillet. Teksten ble oversatt fra russisk av studentene selv. Historien er velkjent for mange barn og ble vist på fjernsyn som tegnefilmen *Kuin Hukka Vasikalle muamona oli* ("Da ulven var mor for kalven"). Stykket fikk en varm mottakelse.

I den Karelske Republikken er det avholdt fem representantmøter, som alle har hatt delta-

kere fra KRL. Basert på beslutningene i disse møtene ble det stiftet en Nasjonal komite, som skal stille med nasjonalitetssaker. Mange av de spørsmål som berører aktivitetene i vårt forbund er løst sammen med denne komiteen, bl. a. er det opprettet en leksikalsk-ortografisk kommisjon, som har begynt å utvikle nytt karelsk ordforråd.

Karelerne har prøvt å få gjort språket til et offisielt språk. For sju år siden foreslo vi at karelsk skulle bli sidestilt med russisk som offisielt språk i den Karelske Republikken. Forslaget ble nedstemt av Karelens lovgivende forsamling med den begrunnelse at karelsk ennå ikke i tilstrekkelig grad er i bruk og at en slik lov ville kreve at embetsmenn måtte kunne begge språkene, og at det ikke var nok penger til dette. Det ble også uttalt at mangelen på et enhetlig karelsk språk er en viktig årsak til at en slik lov ikke kan vedtas.

Den siste påstanden var alvorlig og etter motstandernes mening den viktigste. Likevel er det rundt om i verden mange eksempel på at to språk fungerer greitt i forvaltningen. Som eksempel kan nevnes Norge, som har to offisielle språk. I Russlands finsk-ugriske republikker fins også slike eksempel. Mordvinene har to skriftspråksformer: mordva og ersä, marifolket har en østlig og en vestlig variant, hantifolket har tre skriftspråksformer. Det er viktig å huske på at for hvert språk må dette spørsmålet løses basert på vedkommende språks utvikling og struktur. I noen språk løser dette problemet seg greitt, i andre språk er man nødt til å ta hensyn til store dialektforskjeller. Når forskjellene er små, er det lett å skape et felles skriftspråk. Er de store, må man gå fram med lempe og varsomhet og unngå radikale løsninger.

Det har i 15 år vært undervist i to ulike varianter av karelsk språk, den ene baserer seg på kvitsjøkarelsk og den andre på livvisk. Normene er ennå ikke helt faste for noe av de to språkene. Men de holder på å feste seg, det

blir bl.a. utviklet ny terminologi for politikk, vitenskap, økonomi og kultur.

Enhetlig skriftspråk eller to språkformer?

I denne situasjonen er det en del som mener at tida er moden til å prøve å skape et enhetlig karelsk skriftspråk. Selv er jeg av den oppfatning at det for øyeblikket er altfor tidlig å endre språksituasjonen i Karelen så radikalt. Språkspørsmålet er en følsom sak som må behandles svært varsomt og etter grundig overveielse. Dersom det blir besluttet å innføre omfattende endringer, kan det føre til at det karelske folket selv kanskje vil avstå fra sitt eget språk, særlig fordi språkets bruksområde ennå er så pass lite. Karelerne kan velge å gå fullstendig over til russisk. Nå er det alt laget karelskspråklige abc-bøker, lesebøker, ordbøker og grammatikker. Skal man da legge bort disse og begynne å skrive helt nye? Hvis man begynner med det, må man skape et nytt standardspråk, skrive nye regler og lærebøker, utdanne lærerne på nytt osv. Alt dette ville være tidkrevende og skape forvirring blant folk, noe som ville være negativt for den videre revitaliseringen. I verste fall kunne forsvarerne av det karelske språket vende seg mot det.

Uansett vil spørsmålet bli stilt om man ikke på 1900-tallet kunne ha prøvt å revitalisere karelsk med et enhetlig skriftspråk. Tanken på et enhetlig karelsk språk er på mange måter forlokkende. Hvorfor kan man ikke en gang i framtida forene alle dialektene i ett skriftspråk? Et enhetlig karelsk språk kunne kanskje lettere bli et offisielt språk likestilt med russisk i den Karelske republikken. Da kunne det også være lettere å løse mange spørsmål i forbindelse med undervisning og revitalisering av det karelske språket.

Det viktigste spørsmålet er likevel å styrke den karelske identiteten. Visst er karelerne selvfølelse stigende, men den er ennå ikke så sterk at det kan være aktuelt å begynne med nye språkreformer. Jeg er temmelig sikker på

at brå vendinger i språkstyringen ville forverre situasjonen og i verste fall føre til katastrofe.

Til norsk ved Klaus Skoge

Litteratur

- Anisimov N.A. 1939: *Karelskoin kielen grammatika*. I čuasti. Petrozavodsk
- Beljakov 1934: *Literatura hrestomatja*. II čuasti, Mosku
- Bubrih D. V. 1937: *Grammatika karelskogo jazyka*. Petrozavodsk
- Golovkin A.N. 1998: *Prošedšije čerez veka* (Vuosisatoja kulkeneet). Tveri
- Markianova L.: 2000 *Karjalan kieli venäjän kielen naapurina*. Kieli- ja kulttuurikontaktit. Oulu-Kajaani
- Virtaranta H. ja P. 1986: *Kauas läksit karjalainen. Matkamuistelmia tverinkarjalaisista kylistä*. Porvoo-Helsinki-Juva. Werner Söderström osakeyhtiö
- Zaikov P. 1995: *Karjalan kielen opetus ja käyttö nykypäivänä*. Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Snellmann instituutti. A.sarja. 19, S.109-115
- Zaikov P.2000: *Karjalan kielen opettamisesta Karjalan Tasavallassa*. Kieli- ja kulttuuri-kontaktit. Oulu-Kajaani
- Zaikov P. 2005: *The Karelian language in the Republic of Karelia*. The Uralic languages today, Paris
- Yleiskarjalaisten Neuvostojen I edustajakokous, 1990 Pervyi Vsekarelski sjezd sovetov. Petrozavodsk
- Konseptio 2000: *Suomalais-ugrilaisen koulun kehityksen konseptio*. Rodnyje jazyki v škole. Vyp.I, Petrozavodsk.
- Fortunatova J.J.: 1938 *Luvenda kniiga*. I čuasti.Petrozavodsk
- Fortunatova J.J. :1939 *Luvenda kniiga*. II čuasti.Petrozavodsk